

УСЛОВИЯ И МОМЕНТ НА ВЪЗНИКВАНЕ ПРАВОТО НА КАСАЦИОННО ОБЖАЛВАНЕ

д-р Атанас Симеонов Иванов

асистент по научна специалност „Граждански процес”
в Правно-исторически факултет при Югозападен университет
„Неофит Рилски”- Благоевград, България; съдия в Районен съд – гр. Благоевград

CONDITIONS AND THE RIGHT OF CASSATION APPEAL'S MOMENT OF INCURRENCE

Atanas Simeonov Ivanov, PhD

assistant in scientific degree „Civil Litigation” at South-Western University
„Neofit Rilski”- Blagoevgrad, Bulgaria; Judge at Blagoevgrad Regional Court

Abstract: *The right of the party concerned of a cassation appeal shall incur from the presence of appellate judgment and not to be a result of a specific inspection performed by the Supreme Court of Cassation itself, where examined shall be the presence of conditions foreseen in art. 280, par. 1 of Civil-Procedure Code. In the theory maintained is the reverse thesis that „the right of the party concerned of a cassation appeal does not incur of the presence of appellate judgment (ruled, prepared and announced with the contents of form according to statutory provisions – art. 235, 236 of Civil-Procedure Code). The subjective procedural right of cassation appeal is result of a specific inspection performed by the Supreme Court of Appeal itself, regarding the presence of special conditions, set in art. 280, par. 1 of Civil-Procedure Code. The right of cassation appeal is not conditioned on the inspection performed under art. 288 of Civil-Procedure Code. It incurs from the positive result of its conduction and has as a source (grounds, judicial fact) the ruling of Supreme Court of Cassation in this proceeding. Prior to the ruling of Supreme Court of Cassation regarding the criteria for access to cassation appeal the right of cassation appeal is still not existing – it has not incurred or its bearers. This statement is disputable because the right of cassation appeal incurs with the ruling of appellate judgment which may be practiced after incurrence of the term of cassation appeal. The cassation petition is submitted when the judgment is void, impermissible or wrongful due to violation of the material law, performed violation of the court procedural rules or groundless – argument under art. 281 of Civil-Procedure Code as the appeal is submitted through the court having ruled the appellate judgment within one month of its handover to the parties – argument under art. 283, sentence 1 of Civil-Procedure Code. Therefore, the subjective procedural role of cassation appeal is the presented and guaranteed by the law possibility and individual to oblige the Supreme Court of Cassation to rule on the first stage of cassation proceeding – proceeding on allowing cassation appeal, estimating the statutory criteria under art. 280 of Civil-Procedure Code as the result of this activity will condition the existence of the obligation of the Supreme Court of Cassation as a third instance on inspection of an appellate deed in essence, or the non-existence of this obligation.*

Key words: *period cassation, appeal grounds, law, tolerance, civil litigation, litigation.*

Установеният в новия ГПК ред¹ за допускане на касационното производство при наличие на предвидените в чл. 280 ГПК основания за допускане на касационната жалба, е спорен в българското процесуално право. Според разпоредбата на чл. 280, ал. 1 ГПК, подлежат на касационно обжалване решенията на въззивните съдилища, в които съдът се е произнесъл по материалноправен или процесуалноправен въпрос, който е: 1. решен в противоречие с практиката на ВКС; 2. решаван противоречиво от съдилищата; 3. от значение за точното прилагане на закона, както и за развитието на правото. Общото на посочените критерии за допустимост на касационното обжалване е произнасянето на въззивния съд по правен въпрос от материалното и процесуалното право, който въпрос е предпоставка за допустимостта на касационната жалба, обсъждан в обжалваното въззивно решение. Произнасяното по основанията за допускане до касационно обжалване (чл. 280 ГПК) не се съчетава с общите основания за основателността на касационната жалба (чл. 281 ГПК), които обуславят незаконосъобразността на въззивното решение.

Характерна особеност за така установеното касационно обжалване, като факултативно такова, че е необходимо изпълнение на допълнителни изисквания с оглед извършването на подбор на жалбите, които ВКС ще допусне до разглеждане по същество. Тези условия са допълнителни към общите условия за допустимост на жалбата – подаването на жалбата в срок, обжалваемост на решението, наличието на правен интерес и легитимация на страната, спазване на задължителните реквизити на касационната жалба и приложенията към нея. За разлика от касационните основания, които изразяват необходимостта от защита на страната срещу незаконосъобразни актове чрез упражняване на касационен контрол, което по същността си е прераздателна дейност на ВКС, то „критериите на чл. 280, ал. 1 ГПК визират присъщата само на този съд неправосъдна функция да унифицира съдебната практика в изпълнение на конституционното му задължение да осигури точното и еднакво тълкуване и прилагане на закона от съдилищата”². Това е свързано с характеристиката на касационната инстанция като съд по правото, а не по фактите на спора и с посочената функция да уеднаквява правоприлагането по принципните въпроси на материалния и процесуалния закон, като при неправилна или противоречива практика се налага издаване на тълкувателно решение от ВКС (чл. 124, ал. 1 ЗСВ). При сегашната уредба на защитата пред третата инстанция – касационната, не е достатъчно само подаването на касационна жалба, а трябва и **преценка** на ВКС относно допустимостта на касационното обжалване – дали да допусне касационната инстанция за проверка на акта на въззивния съд, при наличие на основанията, установени в чл. 280, ал. 1 ГПК. Ако констатира ВКС, че произнасянето на въззивния съд по правния въпрос – материалноправен или процесуалноправен, обуславя законсъобразното решаване на конкрет-

¹ Б.А. Съображенията на законодателя, обусловили установяването на този ред, според мен достатъчно неубедителни, са: „Възможността да бъде ограничаван достъпа до редовната трета инстанция според рода на делата се обосновава с компетентността на Върховния касационен съд да постановява тълкувателни решения по всички въпроси, като по този начин той ще изпълнява задължението си да обезпечава еднаквото прилагане на закона и развитието на правото и по тези родове дела, по които не се произнася като редовна трета инстанция. Възможността да бъде ограничаван достъпа до редовната трета инстанция според интереса се обосновава с това, че като се произнася по делата с по-голям интерес, Върховният касационен съд обезпечава еднаквото прилагане на закона по всички дела.” Вж. Мотиви към проекта на Гражданско процесуален кодекс.

² Така Иванова, Р., Пунев, Б. и Чернев, С. Коментар на новия Граждански процесуален кодекс. С.: ИК „Труд и право”, 2008, с. 436.

ния спор и на аналогични дела поради принципния характер на правния въпрос, значим за правоприлагането, то наличието на положителна констатация обуславя преценка дали разрешението на този правен въпрос във въззивния акт е в противоречие с критериите, визирани в чл. 280, ал. 1 ГПК. Тази преценка на ВКС за допустимост на касационното обжалване не подлежи на контрол, поради липса на процесуална възможност за това. Законодателят мотивира ограничаването на възможността за касационно обжалване с това, че не може да бъде поставено като цел на реформата на гражданското съдопроизводство, тъй като във всеки случай то би довело до конфликт с функцията на ВКС съд да обезпечава еднаквото прилагане на закона и развитието на правото, като новата уредба на касационното обжалване трябва да е подчинена на изискването да осигури по-добра възможност за съда да обезпечава еднаквото прилагане на закона и развитието на правото, поради което ограничаването на възможността за касационно обжалване е начин да бъде постигнато това изискване, но не цел.

Обезпечаването еднакво прилагане на закона и развитието на правото като функция на ВКС, която функция е неправораздавателна, не може и не трябва да бъде постигната чрез ограничаване на правораздавателната функция, изразяваща се в осъществяване на контрол за законосъобразност на въззивните актове. На първо място, налице са други начини и средства за постигане на тази функция – кадрова и материална обезпеченост на ВКС, още повече липсва примат на неправораздавателната функция на ВКС, изразяваща се в еднакво прилагане на закона и развитието на правото, над правораздавателната функция на последния, изразяваща се в осъществяване на контрол за законосъобразност на въззивните актове. Тези функции са взаимосвързани, липсва колизия между тях, тъй като са допълващи се – правораздавателната функция обуславя неправораздавателната функция. Касационната инстанция не следва да се мотивира само от обществения интерес, а именно осъществяване на правилото еднакво прилагане на закона и развитието на правото, а следва да се мотивира и от интереса на съдещите се, на които се предоставя още един правен път за отстраняване на грешка в актовете на въззивния съд, отстраняване на една несправедливост в актовете, тъй като първоинстанционния и въззивния съд може да са достигнали до незаконосъобразност, обусловена от несъвършенството на правосъдието, осъществявано от един човек по инициатива на друг. Колкото и добре да са подготвени за дейността си съдиите, колкото и добросъвестно и внимателно да се отнасят към задълженията си, във всеки случай те не могат да бъдат напълно застраховани от пропуски и грешки, което обуславя нуждата от трета инстанция. Не само неправилното разбиране на закона или случайното недоглеждане при изясняване на фактическите обстоятелства по делото, но и субективното отношение, симпатии и антипатии на съдията, а също и влиянието на господстващите в дадения регион възгледи и местни предрасъдъци могат да станат причина за постановяване на неправилни актове. От друга страна, причини за незаконни и необосновани актове могат да бъдат и пропуските в професионалната подготовка и недостатъчния практически опит на съдията; небрежността и недоглеждането в работата, което недоглеждане понякога е обусловено от натовареността на съдилищата с огромен брой дела.

Възможността за проверка на съдебните актове от трета инстанция е призвана именно да предпази страните по делото и другите заинтересувани лица от грешки на съдията. При констатиране от касационния съд на съдебна грешка, и в случай че открие други пропуски, довели до неправилно разрешаване на делото, приетия акт се нуждае от определена корекция с цел да се гарантира правилното разглеждане и решаване на делото. Воден единствено от съображения, че новата уредба на касацион-

ното обжалване трябва да е подчинена на изискването да осигури по-добра възможност за ВКС да обезпечава еднаквото прилагане на закона и развитието на правото, поради което е приел, че чрез ограничаването на възможността за касационно обжалване, то това е начин, а не цел, за да бъде постигнато това изискване – функцията на ВКС да обезпечава еднаквото прилагане на закона и развитието на правото. Законодателят, приемайки чл. 280 ГПК, е пренебрегнал интереса на съдещите се, пред обществения интерес, възлагайки на ВКС правомощието да преценява съществуването на касационното обжалване, при изначално очертани само от законодателя общи, абстрактни и неясни основания (критерии), въз основа на които да се осъществи преценката. Отчитайки установеното съдържание на касационната функция от Конституционния съд е приел в решение № 9/ 24.10.2002 г. по конст. д. № 15/ 2002 г. и решение № 6/ 08.05.2003 г. по к. д. № 23/ 2002 г., както и решение № 4/ 16.06.2009 г. по к. д. № 4/ 2009 г., че **съдържанието на касационната функция се определя от процесуалния закон, тъй като конституцията е делегирала това на неконституционния законодател, поради което избраната в процесуалния закон форма на касационно обжалване не може да бъде сама по себе си противоконституционна.** Ето защо намирам, че възприетата форма на касационно обжалване от процесуалния закон – като факултативна, възложена на преценка от инстанцията (ВКС), която следва да осъществи касационното производство (чл. 280 ГПК), че не съответства на конституцията. Това е така, тъй като противоречи на принципа на всеобщото уважение на правата на човека, а също така на сформираните от Европейския съд по правата на човека принципи на правова определена, правова ефективност при регулиране на обществените отношения, на баланс между обществените и частните интереси. Тук поради обществения интерес е пренебрегнат частния интерес – интереса на страните по делото, още повече **конституционната делегация е към процесуалния закон да установи право на касационно обжалване** и да определи формата на последното, според конституционния съд, а в случая, **процесуалния закон е делегирал на ВКС правомощието да установи съществуването или несъществуването на право на касационно обжалване за заинтересувания срещу незаконосъобразен въззивен съдебен акт.** Подаването на редовна касационна жалба при новия ГПК не поставя началото на допустимо касационно производство, което да породи конкретни правни последици – подаването на редовна касационна жалба пред ВКС не обуславя право на касационно обжалване. Тук следва да се разграничи процесуалната допустимост на касационната жалба по чл. 284 ГПК, във връзка с чл. 285 и чл. 286 ГПК, от допустимостта на касационното производство по смисъла на разпоредбата на чл. 280 ГПК, във връзка с чл. 288 ГПК. Провеждайки производство по чл. 285 ГПК, съдът проверява редовността на касационната жалба с оглед изискванията на чл. 284 ГПК, като при неотстраняване на допуснатите нередовности от касатора в едноседмичен срок от съобщението, както и в хипотезите на чл. 286, ал. 1, т. 1 и т. 3 ГПК – при просрочване на касационната жалба и необжалваемост на въззивното решение по чл. 280, ал. 2 ГПК, съдът постановява разпореждане за връщане на касационната жалба. При допустимостта на касационното обжалване по чл. 280, ал. 1 ГПК са очертани условията, с оглед на които ВКС прави преценка дали да приеме жалбата за разглеждане по същество и се урежда производство по реализирането, като се дава отговор на този въпрос. Тук съдът прави преценка дали да установи съществуването на право на касационно обжалване на касатора – право на трета инстанция по проверка на въззивен акт, или да установи несъществуването на това право. Правата се установяват в закона, а не в акт на съд – гражданското съдопроизводство дава защита на

нарушено материално право, поради което е извън компетенцията на ВКС да прави такава преценка.

От друга страна, самото право на заинтересуваната страна за касационно обжалване следва да възниква от наличието на въззивно съдебно решение³, а не да е резултат от специфична проверка, извършвана от самия ВКС, в която се изследва наличието на условията, предвидени в чл. 280, ал. 1 ГПК. Правото на касационно обжалване възниква⁴ с постановяване на въззивното съдебно решение, което право може да се упражни след възникване срока за касационно обжалване. Касационната жалба се подава, когато решението е нищожно, недопустимо или неправилно поради нарушение на материалния закон, съществено нарушение на съдопроизводствените правила или необосновано – аргумент от чл. 281 ГПК, като жалбата се подава чрез съда, който е постановил въззивното решение, в едномесечен срок от връчването му на страните – аргумент от чл. 283, изр. 1 ГПК. Следователно, субективното процесуално право на касационно обжалване е предоставената и гарантирана от закона възможност на едно лице да задължи ВКС да се произнесе по първата фаза на касационното производство – производството по допускане на касационната жалба, преценявайки законовите критерии по чл. 280 ГПК, като резултата от тази дейност ще обуслови съществуването задължението на ВКС като трета инстанция по проверка на въззивен акт по същество, или несъществуването на това задължение.

Тази дейност на ВКС, от друга страна, е несъвместима с функциите му да правораздава, тъй като е дейност по правоприлагане – да приложи ли установеното правило в закона или не, която дейност е присъща на изпълнителната власт. Предоставената дискреция на ВКС съобразно законоустановени критерии – общи и абстрактни такива, за подбор на касационните жалби, които се допускат до разглеждане по същество, е свързана с принципа за равенство на гражданите, установен в чл. 6 КРБ. Упражняваната дискреция е свързана и с възможността за касатора да упражни правото на касационно обжалване, което упражняване на правото може да се осуети чрез приемане липсата на критериите, установени в чл. 280 ГПК. Това ограничаване на правото на касационно обжалване може да е на основание някой от признаците, установени в чл. 6, ал. 2 КРБ, което е дискриминационно.

Законодателят е в правото си да определи съдебната инстанция, актовете на която в правната система на Република България не подлежат на обжалване, като това не противоречи на конституционното задължение на държавата да осигури на

³ В теорията се поддържа обратната теза, че „самото право на заинтересуваната страна за касационно обжалване не възниква от наличието на въззивно съдебно решение (постановено, изготвено и обявено със съдържанието и формата според законовите разпоредби – чл. 235, 236 ГПК). Субективното процесуално право на касационно обжалване е резултат от специфична проверка, извършвана от самия ВКС, относно наличието на специални, предвидени в чл. 280, ал. 1 ГПК условия. Правото на касационно обжалване не се предпоставя от извършената проверка по чл. 288 ГПК. То се поражда при положителния резултат от нейното провеждане и има за свой източник (основание, юридически факт) определението на ВКС, постановявано в това производство. Преди произнасянето на ВКС относно критериите за достъп до касационно обжалване правото на касационно обжалване все още не съществува – не е възникнало за неговите носители. Това право не е предикат, а е следствие на съдебната дейност по чл. 288 ГПК“. Вж. Мингова, А. „Защо не подлежат на обжалване определенията на Върховния касационен съд по чл. 288 ГПК?“. – Норма, кн. 5/ 2013 г., с. 98-99.

⁴ Така и Тодоров, К. „Следва ли да подлежи на обжалване определението по чл. 288 ГПК?“ – Търговско и облигационно право, кн. 6/ 2015 г., с. 59.

всеки достъп до правосъдие, в това число за поправка на съдебна грешка, като недопустимостта до обжалване пред касационната инстанция не трябва да се разглежда като нарушение на правото на съдебна защита, е приел конституционния съд.

Забраната за касационно обжалване, определена от съдия от касационната инстанция – ВКС, чрез недопускане на касационно обжалване на въззивни актове, нарушава правото на съдебна защита и ограничава достъпа на страната до правосъдие. По силата на своите правомощия законодателят има право да определи такъв ред за проверка на законността и обосноваването на съдебните актове с цел поправка на съдебна грешка, който най-добре ще съответства на особеностите на един или друг вид съдопроизводство. В решението на законодателя да определи критерии за допустимост на касационното обжалване, наличието на които да се проверяват от касационната инстанция, има противоречие, в основата на което е абсолютизирането на правото на съдебна защита, отъждествяването на правото на съдебна защита и правото на обжалване на съдебните актове. Това е така, тъй като преценката за наличността на критериите за допустимост не са обективно ясни, като преценката за тяхната наличност е дадена на субективното виждане на състав от ВКС, което поведение на съда ще предопредели и съществуването на правото на касационно обжалване.

От друга страна, критерий за обжалване на съдебни актове не може да бъде само фактът за възможно по-нататъшно движение на делото след произнасянето на акта, а критерий трябва да бъде наличието или отсъствието на нарушени от акта права и/или законни интереси на страните по делото, като в краен случай и на лицата, участващи в делото, както и на формални критерии – напр. цена на иска или предмет на делото.

При така изясненото съдържание на понятията „право на съдебна защита” и „гаранция за съдебна защита”, законодателят в закон следва да определи формалните критерии – предмет на делото и цена на иска, които да изключват от касационно обжалване категориите дела, като е недопустимо изключването на въззивните актове от касационно обжалване по преценка на самия касационен съд – ВКС, която преценка не подлежи на обжалване, тъй като се осуетява гаранцията за съдебна защита – касационно обжалване. Ако правото на съдебна защита е било реализирано в съда от първа и въззивна инстанция, и законът с разпоредбата на чл. 280 ГПК предоставя възможност с това решение за произвол – правото на достъп до съда от касационна инстанция е само формален, но не и реален. От друга страна, само законодателят може да изключва от касационно обжалване дела, но не и ВКС като касационна инстанция, като обратното е противоконституционно.

При изложеното, *de lege ferenda*, разпоредбата на чл. 280, ал. 1 ГПК, следва да се отмени тъй като не е конституционносъобразна, за което се изложиха съображения по-горе, или да се промени в смисъл, като текста придобие следното съдържание „На касационно обжалване пред ВКС подлежат въззивните актове, когато акта противоречи на правните норми”.